

OORSPRONKELIJKE BIJDAGEN.

DE LAATSTE JAREN ¹⁾

DOOR

J. SANDERS Ezn.

Dames en Heeren! Toen ik den 8sten Mei 1915 voor de eerste maal het voorrecht had onze vergadering te mogen openen, wijdde ik enkele woorden aan den wereldtoestand. Ik sprak daarbij de hoop uit, dat ons land, gelegen te midden van den fellen brand, die Europa teisterde, althans voor het directe vuur gespaard mocht blijven. Nu ik voor den laatsten keer U van deze plaats welkom heet, past het mij dankbaar te gedenken dat, hoe groot het leed ook moge zijn geweest, dat sindsdien de wereld trof, leed, dat ook ons niet spoorloos voorbijging, die wensch althans vervuld is. En dan past het ons niet veel te morren of te klagen over ongeriefelijkheden of moeilijkheden zelfs, welke wij in ons particuliere leven of bij de uitoefening van de practijk ondervonden hebben of nog ondervinden. Het is alles gering, in vergelijking bij wat in de ons naburige landen medegemaakt is. In het algemeen gesproken mogen wij getuigen, dat in Nederland het corps van tandheelkundigen in 1919 daar staat, onverzwakt naar lichaam en geest, en gereed om zich aan te passen aan de eischen, welke zeker ook aan ons bij den opbouw der komende wereldorde zullen worden gesteld. Gereed ook staan wij om de taak te vervullen welke, dank zij onze neutraliteit,

¹⁾ Openingsrede voor de vergadering der Vereeniging van Nederlandsche tandartsen, in Jan. 1919.

ons een plicht en een genoegen zal zijn: middelaar te wezen tot herstel van het contact tusschen de beoefenaren van één vak en één wetenschap, contact dat nu reeds vele jaren geheel verbroken was. Ongetwijfeld zullen de Nederlandsche tandheelkundige vereenigingen straks, als werkelijk het internationale verkeer weer hersteld is, de eerst mogelijke gelegenheid aangrijpen om onzen buitenlandschen beroepsvrienden te toonen, dat, aan welke zijde wij politiek ook onze sympathieën mochten hebben geplaatst, wij er prijs op stellen om den omgang met hen allen weder te hervatten en dat wij tevens ons best willen doen, om van hun onderling verkeer de stroefheid der eerste jaren zooveel mogelijk weg te nemen.

Vrij zeker een nasleep van den oorlog was de epidemie, welke over de geheele wereld en ook in ons land nu sedert ongeveer een half jaar heeft gewoed. Vele der collega's waren ziek, maar zijn gelukkig hersteld; een der onzen echter is na een kort ziekbed bezweken: ons medelid Ph. Visser te Amsterdam overleed in October j.l. op dertigjarigen leeftijd. Ofschoon hij aan onze werkzaamheden nimmer een actief aandeel had, waren wij toch getroffen door het verscheiden van een collega in de kracht van zijn leven, verscheiden, dat ons het: *memento mori!* maar al te duidelijk toeriep. Wij hebben een passende vertolking van onze gevoelens neergelegd op zijn graf en ik heb daar, als vertegenwoordiger onzer Vereeniging, anderen, die door hun werkring in nauwere aanraking met den overledene kwamen, veel goeds hooren zeggen van den betreurden collega, zijn plichtsvervulling hooren roemen, alsook zijn medegevoel en hulpvaardigheid ook voor de minder met aardsche goederen bedeeden.

Wij hebben helaas nog andere verliezen hier te memooreen, zij het gelukkig niet onder de leden van onze Vereeniging. Bernard Frank was niet bepaald jong meer, toen een plotselinge ongesteldheid een einde aan zijn werkzaam leven maakte. Onder de Nederlandsche collega's had hij zich

in de laatste tien à twaalf jaren veler bekendheid en waardeering verworven. Op reeds gevorderden leeftijd begon hij zijn wetenschappelijk werk in de protheseleer, en hij werkte daaraan met een ijver en een volharding, die slechts van weinigen het deel zijn. Bij de grondgedachte van zijn werk gaf hij een originaliteit, welke verscheidene onzer collega's bekoorde en tot experimenteren met zijn methode bewoog, of misschien wel tot aanhangers er van heeft bekeerd en dankbaar waren wij toen hij als onze gast, nu drie jaar geleden, ook aan de leden van deze Vereeniging »eenige mededeelingen« deed, zooals hij het bescheidenlijk noemde, »over zijn methode ter opstelling van kunstgebitten naar het principe van Warnekros«.

In Mei 1914, toen wij ons tweede lustrum vierden, trad onze collega Walter Zielinski uit Berlijn voor ons op. Hij gaf ons een heldere, duidelijke voordracht over een onderwerp op zijn speciaal gebied, dat der orthodontie, waarvan hij in Europa een der bekwaamste beoefenaren was. Op jeugdigen leeftijd is ook deze nog zoo veel belovende man in den afgeloopen zomer overleden.

Het was mij een behoefte, om aan den aanvang dezer bijeenkomst deze betreurde dooden met gepasten eerbied te herdenken. Moge hun aandenken ons een aansporing zijn om, evenals zij dat deden, met toewijding die levenstaak te volbrengen, waarvoor de eigenschappen en vermogens ons geschonken zijn.

Dames en Heeren! Vier jaren lang hebt gij de leiding dezer vereeniging voor een groot deel aan mij toevertrouwd en nu ik deze vergadering wist een afscheid te zijn uit mijn functie, zult gij het kunnen begrijpen, dat deze dag voor mij min of meer het karakter van een herdenkingsdag draagt, waarop men zijn blik achterwaarts pleegt te richten en dat ik mijzelf heb afgevraagd: wat is er gedurende de laatste jaren voor belangrijks in en door de tandheelkunde gepresteerd, welke denkbeelden zijn aan het opkomen of hebben zich baan gebroken, hoe staan wij heden ten dage

ten opzichte van verschillende vraagstukken van theorie en praktijk?

En dan zie ik in de eerste plaats wel de behandeling der oorlogswonden van kaken en aangrenzende deelen een geheel eenige plaats innemen. Nooit zeker was de tandheelkunde in de gelegenheid om direct bij te dragen tot het behoud van leven en levensgeluk in die mate en in zooveel gevallen als gedurende deze vier jaren het geval was. Dankbaar zijn wij aan de collega's in de oorlogvoerende landen voor alles, wat zij ten behoeve van de snelle en voorspoedige ontwikkeling van dit gedeelte van ons vak hebben verricht. En wij als professie, als één geheel beschouwd, kunnen op de daar verrichte taak zeker met voldoening terugzien. Zij heeft voor ons vak zeker de waardeering van velen vergroot en zij zal ongetwijfeld daardoor mede bijdragen om de tandheelkunde de haar toekomstige plaats te verschaffen in de achting van de volken en van hun regeerders, ook wanneer het straks niet oorlogs-, maar vredeswerk betreft.

Maar, beschouwen wij nu den ontwikkelingsgang van verschillende vertakkingen van ons beroep, voorzoover wij in de dagelijksche practijk er mede te maken hebben, op conserveerend, prosthodontisch en orthodontisch gebied. Ik wil dat doen in vogelvlucht, en zonder de bedoeling volledig te zijn.

De meeningen omtrent het ontstaan van tandcaries, benevens haar doelmatigste behandeling, voor zoover zij zich beperkt tot de harde tandsubstantie, zijn gedurende de laatste jaren vrijwel ongewijzigd gebleven. De chemisch-parasitaire theorie wordt nagenoeg algemeen gehuldigd. De uitbreiding van caviteiten tot in relatief immune tandgedeelten, volgens de beginselen van Black, vindt nauwelijks eenige bestrijding meer. Inderdaad is dan ook ieder practicus, die gedurende een reeks van jaren caviteiten heeft geprepareerd volgens het principe van de prophylactische uitbreiding, in de gelegenheid geweest zich er van

te overtuigen dat de maatregel, mits werkelijk naar Black's bedoelingen toegepast, alleszins juist is. Verloren gegane contouren door vullingen te herstellen, zoowel in het oclusale als in de proximale vlakken, vindt ook in de literatuur nergens meer tegenkantsing, al wil ik daarom niet beweren, dat het ook overal in de practijken wordt toegepast. Over het geheel genomen dus, zoo min theoretisch — over de aetiologie — als practisch, over de therapie der tandcaries, eenige strijd van beginselen, maar een uitbouwen van bekende methoden, ten einde de resultaten steeds meer het ideaal te doen naderen, dat wij intusschen weten nog lang niet te hebben bereikt.

Veel minder eensgezindheid echter treffen wij aan, wanneer de verdere stadia of wel de gevolgen van de caries ter sprake komen, dus de zieke pulpa en het acuut of chronisch ontstoken periodontium. De verschillen betreffen hier zoowel onderwerpen van theoretisch als van zuiver practisch belang; ik ben hier genaderd tot wellicht het belangrijkste vraagpunt, waarmede de toonaangevende tandheelkundige literatuur van de laatste jaren telkens en onophoudelijk ons heeft beziggehouden. Het is daarom van zooveel gewicht geworden, omdat van verschillende zijden de aandacht gevestigd is op den met dit belangrijke deel van ons dagelijksch werk in verband staanden samenhang van periapicale infecties en algemeene constitutieziekten. Of deze samenhang zóó groot is als velen hebben beweerd, in een overenthousiasme voor hetgeen Hunter en anderen omtrent de rol van sepsis van uit de mondholte ten opzichte van het ontstaan van vele ziekten hadden in het licht gesteld, wordt door anderen van den laatsten tijd weer betwijfeld. Maar allen, ook de laatstbedoelden, betoogen de noodzakelijkheid eener goede wortelkanaalbehandeling, om zoo veel mogelijk kansen te hebben op het uitblijven van de vele zoozeer gevreesde constitutieziekten, waarvan dan minstgenomen de mogelijkheid van verband met periapicale infecties bewezen is. Ik mag dus veilig zeggen, dat in alle

toonaangevende kringen van ons beroep de noodzakelijkheid eener doelmatige pulpabehandeling wordt toegegeven. Nu daarbij komt, dat door verschillende onderzoekers van de laatste jaren is aangewezen, hoe moeilijk het dikwijls is, de ideale reiniging en vulling van de wortelkanalen uit te voeren, door de vele anatomische bijzonderheden, welke heel wat afwijken van de niet meer dan schematische voorstellingen, waaraan wij door onze leerboeken van vroegere jaren gewend waren, nu worden de vooruitzichten van de conserveerende tandheelkunde er niet florisanter op. Wat mijn persoonlijke opinie is omtrent de verschillende in gebruik zijnde methoden van pulpabehandeling heb ik de laatste jaren hier en daar medegedeeld en ik zal er nu niet op ingaan. Maar ik wil van deze plaats toch nog eens betoogen, dat niemand het recht heeft, van die in de laatste jaren tot onze kennis gekomen consequenties eener slordige pulpabehandeling zich niets aan te trekken. De tandheelkunde, die zoo gaarne het bekende woord citeerde, dat de eerstvolgende groote stap in de richting der prophylactische geneeskunde door de tandheelkunde zou worden gezet, zal er niet voor terugdeinzen om onverbiddelijk — men vergeve mij dit ietwat Spartaansche beeld — het mes in eigen lichaam te zetten en het kwaad uit te roeien daar waar het gevonden wordt. Toen ik straks sprak van een overenthousiasme voor Hunter's uiteenzettingen dacht ik er aan, dat vooral in Amerika vele medici zoo ver gaan, dat zij elke constitutieziekte waarvan de oorzaak niet duidelijk is, zonder meer wijten aan de tanden, soms alleen, omdat het Röntgenbeeld aan den apex abnormale verschijnselen vertoont. En ook in ons land zijn de medici mij niet onbekend, die maar apodictisch niet alleen aan ons maar ook in hun patientenkring vertellen, dat onder een tand met zoo'n gouden of andere kroon altijd rotting is, of dat tengevolge van pulpabehandeling toch altijd fistels ontstaan, zoodat extractie van den tand boven behandeling te prefereren is. Daartegenover

hebben wij, tandheelkundigen, den plicht te zorgen — zoowel voor onzen eigen naam als voor dien der de tandheelkundige wetenschap — dat wij dergelijke gratuite beweringen met een eerlijk geweten absoluut kunnen afslaan. Voorzoover de hier in aanmerking komende vragen nog in een stadium van onderzoek verkeeren, zullen de resultaten hiervan moeten worden afgewacht, om te kunnen beslissen welke techniek van wortelkanaalbehandeling wij in de toekomst zullen moeten eischen, of welke concessies aan de groote praktische bezwaren eener minutieuse wortelkanaalbehandeling wij gerechtigd zullen zijn te doen.

De kennis der pyorrhoea alveolaris schijnt mij toe, zoowel ten opzichte van de theorieën omtrent haar aetiologie als van haar prognose en therapie gedurende de laatste jaren feitelijk niet van belang te zijn gevorderd. Zoowel de theorie der mechanische als die der bacterieele, die der lokale als der algemeene oorzaken vinden nog steeds haar aanhangers zoowel als haar bestrijders. Diverse therapieën zijn snel opgekomen, maar dikwijls ongeveer even snel weer verdwenen. En publicaties, welke bij haar verschijning hoogst belangrijk schenen, kregen eenigen tijd later, naar mijn indruk, geen grootere waarde dan die van een rapport van experimenten, welke intusschen als zoodanig ten zeerste toe te juichen zijn, waar zij mede er toe kunnen bijdragen om dezen gevreesden vijand te leeren verstaan en verslaan, al is dan op dit oogenblik noch het een, noch het ander bereikt.

In de publicaties op het gebied der prosthodontische tandheelkunde komt mij als het belangrijkste voor de evolutie van denkbeelden omtrent de indicatie en de waarde van brugwerk eenerzijds (zoowel vast als uitneembaar) en plaatprothesen anderzijds. En dan zie ik ook bij brugwerk, evenals in de conserveerende practijk, bij de ernstige denkers en werkers steeds meer postvatten een levendig besef van de groote moeilijkheden welke moeten worden overwonnen, wil brugwerk inderdaad zijn de ideale prothese, als hoedanig het zoovele jaren zoowel door deskundigen als

door leeken is beschouwd. In de eerste plaats hebben wij hier weer dezelfde moeilijkheden te overwinnen als in de conserveerende praktijk, n.l. die van de behandeling van pulpa-looze tanden. Dan ook hebben wij onder de oogen te zien de toelaatbaarheid, of, wil men, het geïndiceerd zijn van het gebruik van niet-gedevitaliseerde tanden als brugpijlers, en verder hebben wij nog de problemen op te lossen van de mechanische eischen welke aan brugpijlers worden gesteld, in verband met de physiologie van het periodontium. Dit alles heeft tengevolge gehad, dat heel wat enthousiasme voor brugwerk van vroeger vrij sterk bekoeld is. Mij heeft het zeer getroffen, dat 1918 ons een publicatie bracht van Goslee, een der bekende mannen op het gebied van kroon- en brugwerk, waarin de waarde in het licht gesteld werd van losse, uitneembare prothesen, bevestigd door klemmen aan niet vooraf te kronen tanden, mits 'op oordeelkundige wijze toegepast; en waarin een krachtig pleidooi ervoor geleverd werd, dat de professie zich zou toelagen op de meerdere vervolmaking van deze soort prothesen, opdat met niet al te veel moeite voor den operateur, en dus met niet al te veel financiële opoffering voor den patient, dezen een prothese zal kunnen worden gegeven die minder risico medebrengt, dan wanneer op brugwerk wordt vertrouwd, vooral wanneer dit niet in alle opzichten aan de meest exacte eischen beantwoordt.

Eindelijk, ook in de orthodontie een zekere terugkeer zoowel van al te hooggespannen verwachtingen als van een voor alle gevallen systematische behandeling, welke eenige jaren geleden met slechts zeer weinig uitzonderingen werd aangeprezen. Het is waar, het principe der occlusieverbetering, zoowel in de orthodontie, als in de geheele tandheelkundige praktijk, is een kostbaar goed geworden, dat wij wel nimmer meer zullen willen loslaten, maar het orthodoxe beginsel, om in alle gevallen een zogenaamde normale occlusie te willen herstellen, zonder verwijdering van eenig tandelement, beginsel, vooral door

Angle en zijn school beleden en gepropageerd, staat toch niet meer zoo onwankelbaar vast als eenige jaren geleden het geval scheen te zijn. Individualiseering blijkt ook hier meer en meer geboden en de belangen van den patient blijken veeltijds gebaat door een gemakkelijker en tot een eveneens goed resultaat leidend behandelingsplan. Ik sprak van te hoog gespannen verwachtingen op het gebied der orthodontie. Vooral in ons land mag daarvan worden gewaagd, waar een orthodontist met een rijke ervaring als Van Loon in de laatste jaren meermalen zijn twijfel aan de »Dauerresultaten« van vele orthodontische behandelingen heeft te kennen gegeven en er op heeft gewezen, dat voor de prognose van deze behandelingen meer studie van de aetiologie der afwijkingen noodzakelijk is.

Dames en Heeren! Ik heb hier — weliswaar zeer vluchtig en incompleet — een balans opgemaakt van verschillende onderdeelen van de hedendaagsche tandheeldkunde. Wat is onze totaalindruk? De mijne is deze, dat allerzijds ons vak zich hoe langer hoe meer gaat emancipeeren van de empirie, om zich te gaan reconstrueeren op de steviger basis van theoretische en toegepaste wetenschap. Een behoorlijke kennis van chemie en mechanica, van physiologie en pathologie, een nuttige toepassing van microscopie, bacteriologie en Röntgenologie, — de tandarts van de toekomst zal ze niet kunnen ontberen, wil hij aan de hoogere eischen van den komenden tijd kunnen beantwoorden. En wanneer niet alle teekenen bedriegen, dan zullen vele tandheeldkundige kunstbewerkingen in plaats van vereenvoudigd, integendeel nog meer gecompliceerd worden, een vooruitzicht dat zeker niet verblijdend is voor de populariseering van ons vak.

Eén omstandigheid mogen wij echter bij deze eenigszins somber klinkende uitspraak niet uit het oog verliezen, en het is een zeer gelukkige omstandigheid: wanneer ons de gelegenheid geboden wordt, om het jonge kind tandheeldkundig te inspecteeren en zoo noodig te behandelen,

en ook bij de verdere ontwikkeling het kind ons tot dat doel regelmatig blijft bezoeken en deze gewoonte later, als volwassene, volhoudt, dan zijn wij in het groote meerendeel der gevallen in staat, het optreden van tandcaries door prophylactische maatregelen sterk te beperken en, indien eenmaal opgetreden, haar verwoestingen binnen geringe proporties te houden; door welk een en ander al die behandelingen waarop ik doelde, waarvan het eindsucces nog zoo onzeker is en vrijwel niet anders verkregen zal worden dan ten koste van veel moeite en inspanning, veel tijd en geldopoffering, dat al die behandelingen daardoor, zeg ik, overbodig worden gemaakt. Indien ergens, dan geldt hier, dat voorkomen gemakkelijker en beter is dan genezen, en wanneer wij dan ook de capaciteiten van onze wetenschap aan bevordering van de volksgezondheid en volkswelvaart zooveel mogelijk ten goede willen laten komen, dan rust op ons de moreele verplichting om eenerzijds de beginselen van goede tand- en mondhygiene gemeen goed te doen worden van zoo breed mogelijke lagen van de maatschappij, anderzijds die wetenschappelijke werkers van harte toe te juichen en in hun werk aan te sporen, die trachten door maatregelen van dieet, of welke ook, de immuniteit voor tandcaries te verhoogen.

Dames en Heeren in ons inspannend vak, waarbij de groote moeilijkheden van allen dag steeds weer onze aandacht trekken naar détails, welke weliswaar voor dat oogenblik zeer belangrijk zijn, maar die toch détails blijven, hebben wij wel noodig zoo nu en dan eens rond te zien in wat wijderen gezichtskring, opdat wij door het aanschouwen van de vele boomen niet vergeten, dat er ook nog een bosch bestaat en opdat wij ons eenig denkbeeld kunnen vormen van onzen arbeid voor de komende tijden. Mogen de toekomstige vergaderingen van deze Vereeniging door den ijver en de toewijding harer leden een zuivere registreering bieden van den polsslag van onze nog jeugdige en krachtige wetenschap. Met dezen wensch verklaar ik deze bijeenkomst voor geopend.